

ПОТАПОВА

Наталія Олександрівна

УДК 657

КІШКО

Ярослав Віталійович

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА
ВЕДЕННЯ КАСОВИХ ОПЕРАЦІЙMODERN APPROACHES TO THE
ORGANIZATION AND CONTROL OF CASH
OPERATIONS

к.е.н., Харківський інститут
фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

магістрант, Харківський
інститут фінансів Київського
національного торговельно-
економічного університету

У статті досліджуються сучасні підходи до організації касових операцій в умовах зміни законодавства, оскільки тема є досить актуальною на сьогодні. Метою роботи є дослідження нормативно-правових засад та існуючої практики організації касових операцій. Готівкові розрахунки залишаються найбільш використовуваною формою розрахунків, про що свідчить постійне збільшення готівки в обігу протягом останніх років. Це призводить до посилення контролю за операціями з готівкою як з боку держави, так і з боку підприємства. За результатами дослідження спостерігається лібералізація операцій з готівкою, запроваджені новачки спрямовані на врегулювання питань, що можуть бути визнані проблемними при здійсненні готівкових операцій.

* * *

Статья посвящена исследованию современных подходов к организации кассовых операций в условиях изменения законодательства, поскольку тема является актуальной на сегодня. Цель работы - исследование нормативно-правовых основ и практики организации кассовых операций. Наличные расчеты остаются наиболее используемой формой расчетов, о чем свидетельствует постоянное увеличение наличных денег в обращении в течение последних лет. Это приводит к усилению контроля за операциями с наличными как со стороны государства, так и со стороны предприятия. По результатам исследования наблюдается либерализация операций с наличными, введенные новации направлены на урегулирование вопросов, которые могут быть признаны проблемными при осуществлении наличных операций.

* * *

The article is devoted to the research of modern approaches to the organization and operation of cash transactions in the conditions of change of legislative regulation of cash circulation. The introduction emphasizes the relevance of the topic in connection with the importance of the correct organization of cash operations, given the numerous violations by economic entities in the field of cash circulation, which were identified by the results of inspections by the bodies of the State fiscal service.

The purpose of the work is to study the legal framework and the existing practice of the organization of cash operations in modern economic conditions.

It was found that cash settlements remain the most used form of settlements both between subjects of state-sponsorship and in settlements with individuals, as evidenced by a steady increase in the monetary base (in particular, due to a steady increase in cash in circulation) over recent years. This leads to increased control over the organization of cash transactions by the state (through the improvement of regulatory documents on the organization of cash transactions and the imposition of sanctions for violation of the order of their conduct) and from the management of the enterprise (through the development and implementation of internal regulatory documents on establishment of the procedure for the organization of cash operations and control over their execution). At the same time, the introduction of these documents leads to an additional burden on the employees of the company involved in cash transactions, and the strengthening of control functions of management, since it is the head of the responsibility to organize cash operations in the enterprise.

Thus, having examined the legal framework and the current practice of cash operations organization, it should be noted that the innovations introduced as a whole point to the liberalization of cash transactions and aimed at resolving issues that may be recognized as problematic in the conduct of cash transactions (including, during inspections by the controlling bodies).

Ключові слова: готівка, касові операції, документування касових операцій, регулювання операцій з готівкою

Ключевые слова: наличные, кассовые операции, документирование кассовых операций, регулирование операций с наличными

Keywords: cash, cash transactions, documenting cash operations, regulating cash transactions

ВСТУП

Розвиток торгівлі, сфери послуг, готельно-ресторанного бізнесу призводять до необхідності створення якісного інформаційного підґрунтя для прийняття власниками бізнесу своєчасних та оперативних управлінських рішень, спрямованих на забезпечення ліквідності підприємства в коротко- та довгостроковій перспективі. Водночас, підприємницька діяльність залишається достатньо регульованою з боку держави, особливо у частині проведення розрахунків з контрагентами. Не зважаючи на те, що останнім часом з'явилися нові форми розрахунків, в Україні традиційно при розра-

хунках з кінцевими споживачами переважають розрахунки готівкою. Організація готівкових операцій вимагає посиленого контролю з боку керівництва, оскільки ця ділянка обліку є однією із проблемних, в тому числі і через підвищену цікавість державних контролюючих органів до цього питання. Так, за даними ДФС у 2017 р. під час проведення перевірок на неправильне оформлення касових документів або неоприбуткування готівки припало понад 8,6 тис. випадків або 62 % від загальної кількості перевірок [3]. Враховуючи розміри штрафних санкцій за порушення законодавства з питань регулювання обігу го-

тівки і постійні законодавчі зміни, питання правильності організації ведення касових операцій на підприємстві є достатньо актуальними.

Дослідженню питань організації обліку готівкових розрахунків та контролю за їх здійсненням присвячували свої роботи такі вітчизняні вчені, як В. Завгородній, В.В. Сопко, Ю.А. Верига, О.М. Губачова, С.А. Палій, В.В. Томчук, а також закордонні – В.П. Астахов, Х. Нюнберг, В.Ф. Палій, О.М. Сорокіна, Л.З. Шнейдбан.

МЕТА РОБОТИ полягає в дослідженні нормативно-правових засад та існуючої практики організації касових операцій в сучасних умовах господарювання.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні дослідження були використані методи дедукції, логічного узагальнення, порівняння, діалектичного аналізу.

Для досягнення поставленої мети були досліджені наукові праці, матеріали періодичних видань та Інтернет-сервісів з питань бухгалтерського обліку, нормативно-законодавчі акти тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

У структурі активів підприємства готівкові кошти залишаються найбільш ліквідними. А розрахунки з використанням готівки є однією з найпоширеніших форм розрахунків. Так, за даними Національного банку України на 01.01.2018 р. в готівковому обігу знаходилось готівки (банкнот та монет) на 361,5 млрд. грн., що на 6 % (20,5 млрд. грн.) більше, ніж на початок 2017 р.. В середньому на одного громадянина України припадає 70 банкнот і 293 монети, при цьому найбільша кількість банкнот в обігу – купюри номіналами 200 грн. (19,94 %) та 1 грн. (18,36 %) [2]. Окрім цього, в жовтні 2018 р. в порівнянні з жовтнем 2017 р. грошова база зросла на 48,4 млрд. грн. (з 376,62 млрд. грн. до 425,02 млрд. грн.), при чому зростання здебільшого відбулось за рахунок збільшення готівкових коштів в обігу (з 332,93 млрд. грн. у жовтні 2017 р. до 376,22 млрд. грн. у жовні 2018 р.) [2].

Отже, враховуючи значну питому вагу готівки в обігу здійснюється ретельне законодавче регулювання готівкових операцій. Так, на сьогодні основними нормативно-правовими актами, якими слід керуватися при організації операцій з готівкою є: Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене Постановою НБУ від 29.12.2017 р. №148; Правила визначення платіжних ознак та обігу банкнот, розмінних та обігових монет національної валюти України, затверджені постановою Правління НБУ від 23.10.2013 р. №422; Указ Президента України від 12.06.95 р. №436/95 «Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки»; Закон України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» №265/95-ВР від 06.07.1995 р.; Методичні рекомендації щодо порядку проведення перевірок з питань дотримання суб'єктами господарювання касової дисципліни, повноти оприбуткування виручки від реалізації товарів (послуг), затверджене наказом ДПАУ від 23.04.2009 р. № 210 тощо. Враховуючи норми вищезазначених НПА,

можна сформулювати наступні напрями організації роботи в касі підприємства:

- 1) дотримання порядку ведення касової книги та оформлення операцій з приймання та видачі готівки з каси, ведення відповідних касових документів;
- 2) повнота та своєчасність оприбуткування в касах готівкових надходжень;
- 3) наявність самостійно встановленого ліміту каси та його відповідність самостійно здійсненим розрахункам;
- 4) обов'язковість забезпечення постійної наявності в касах підприємств у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг, монет для видачі решти;
- 5) дотримання порядку витрачання готівкової виручки (готівки);
- 6) дотримання порядку видачі готівки під звіт (у тому числі на відрядження) та її використання;
- 7) дотримання установлених обмежень під час здійснення готівкових розрахунків між собою та/або з фізособами;
- 8) дотримання вимог щодо організації електронного документообігу за автоматизованого обліку касових операцій
- 9) наявність внутрішніх документів, що регламентують дотримання касової дисципліни на підприємстві тощо.

Дослідження сучасної практики організації касових операцій дозволило виявити певні недоліки, здебільшого пов'язані з запровадженням у господарську діяльність з 05.01.2018 р. Положення №148, яке містить низку новацій в організації ведення касових операцій. Однією із таких новацій є необхідність документального затвердження основних положень організації ведення касових операцій на конкретному підприємстві з урахуванням особливостей його функціонування, режиму роботи тощо. Такими документами повинні стати: наказ про касову дисципліну і Порядок оприбуткування готівки в касі підприємства.

Нормативні документи не містять обов'язку скласти наказ про касову дисципліну. Проте, наявність такого наказу сприятиме поліпшенню організації касової роботи на підприємстві, а також дотриманню вимог окремих НПА з питань регулювання готівкового обігу. Зміст наказу про касову дисципліну чітко не регламентовано. Вважаємо, що доцільним буде висвітлити наступні питання:

- 1) зазначити, хто є особою, відповідальною за організацію і ведення касових операцій на підприємстві (касір, бухгалтер, головний бухгалтер тощо);
- 2) перелічити осіб, на яких покладаються обов'язки касира під час його тимчасової відсутності (на період відпустки, тимчасової непрацездатності тощо);
- 3) вказати на необхідність ознайомлення працівника, що виконує обов'язки касира, з вимогами Положення № 148 і внутрішнім Порядком оприбуткування готівки в касі підприємства;
- 4) встановити необхідність укладення з працівником, що виконує обов'язки касира, договору про повну індивідуальну матеріальну відповідальність;
- 5) описати схему документообігу при оформленні касових операцій, у тому числі перелічити осіб, уповноважених керівником на підписання видаткових касових документів;
- 6) встановити відповідального за отримання го-

тівки в банку, а також своєчасне здавання суми коштів, що перевищує встановлений на підприємстві ліміт каси, до установи банку;

7) встановити періодичність проведення інвентаризації каси;

8) визначити особу, яка здійснюватиме контроль за виконанням вимог наказу;

9) передбачити інші особливості здійснення касових операцій на підприємстві. [4]

Окрім наказу про касову дисципліну, підприємству також необхідно розробити і затвердити внутрішнім документом Порядок оприбуткування готівки в касі підприємства. Положення № 148 не визначає конкретних вимог щодо змісту такого Порядку, проте визначається, що в ньому повинні бути закріплені [1].

По-перше, мають бути максимально враховані особливості роботи як підприємства, так і його відокремлених підрозділів: внутрішній трудовий розпорядок; режим роботи; графіки змінності; порядок і особливості здавання готівкової виручки до банку;

По-друге, розроблений Порядок повинен відповідати вимогам Положення №148 і не суперечити законодавству України.

За наявності відокремлених підрозділів підприємство може або розробити єдиний Порядок, що регулює особливості оприбуткування готівки по підприємству в цілому (включаючи його відокремлені підрозділи), або затвердити окремий Порядок для каси головного підприємства та окремий (окремі) – для кас відокремлених підрозділів (або кожного такого підрозділу).

При розробці внутрішнього Порядку оприбуткування готівки в касі підприємства слід визначити наступне:

- необхідність ведення касових книг відокремленими підрозділами;

- яким чином і на підставі яких касових документів здійснюватиметься оприбуткування готівки;

- механізм взаємодії між бухгалтерією підприємства і відокремленими підрозділами, якщо їхні режими роботи не збігаються;

- порядок здавання готівкової виручки (підприємством до банків – самостійно, через інкасаторів чи за допомогою операторів поштового зв'язку, національних операторів або небанківських фінустанов; відокремленими підрозділами – безпосередньо у касу юрособи, до банку чи в небанківську фінустанову);

- строки здавання готівки відокремленими підрозділами в касу підприємства з урахуванням внутрішнього трудового розпорядку, режиму роботи, графіка змінності (якщо відокремлені підрозділи здають готівку до каси підприємства);

- строки здавання готівкової виручки до банку;

- посади осіб, відповідальних за здавання та оприбуткування готівки [1].

Зазначені вище новації також будуть впливати і на інші напрями організації діяльності підприємства в цілому, оскільки можуть впливати на розширення повноважень окремих працівників, зміну їх робочого графіка, оптимізації механізму взаємодії між бухгалтерією та підрозділами підприємства з метою забезпечення своєчасного оприбуткування готівки у касі.

ВИСНОВКИ

Отже, дослідивши законодавчу базу та діючи практикою організації касових операцій, слід відмітити, що запроваджені новації, в цілому, вказують на лібералізацію операцій з готівкою та спрямовані на врегулювання питань, що можуть бути визнані проблемними при здійсненні готівкових операцій (в тому числі під час перевірки контролюючими органами). Водночас, реалізація нових законодавчих вимог вимагатиме від керівників додаткових зусиль щодо документального забезпечення організації касових операцій, узгодження посадових інструкцій працівників, графіків їх роботи, посилення взаємодії з підрозділами та додаткових контролюючих заходів для забезпечення виконання вимог внутрішніх розпорядчих документів у сфері готівкового обігу.

Список використаних джерел

1. Положення про ведення касових операцій у національній валюті України: Інструкція затверджена Постановою Правління НБУ від 29 грудня 2017 року. № 148. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>

2. Грошово-кредитна та фінансова статистика (жовтень 2018). URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83060995>

3. Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robotat/>

4. Альошкіна А., Вороня Н., Нестеренко М., Чернишова Н. Організація роботи з готівкою. Податки та бухгалтерський облік. 2018. № 32. С.10-16.

References

1. Regulations on conducting cash transactions in national currency of Ukraine: the instruction approved by the Decree of the NBU Board dated December 29, 2017. № 148. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>

2. Monetary and financial statistics (October 2018). URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=83060995>

3. The State Fiscal Service of Ukraine. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/kontrolno-perevirochna-robotat/>

4. Alyoshkina A., Voronaya N., Nesterenko M., Chernyshova N. Organization of work with cash. Taxes and accounting. 2018. № 32. (in Ukrainian)